

Ur *Mullvaden* nr 10 (maj 1972)

Otto Mannheimer:

Socialdemokratin

vad den inte är...

Dagens svenska socialdemokrati, det är inte bara Sveriges socialdemokratiska arbetarparti och Landsorganisationen. Den har med parti och fack som tyngd byggt upp ett gigantiskt maskineri av Konsum och Folkets Hus, BPA och Hyresgäströrelsen, Bildningsförbund och Ungdoms-, Kvinno- och Nykterhetsrörelser. Det är ett maskineri som har beröring med vida fält av svenskt samhällsliv. Utan en avgörande modifiering av socialdemokratins plats och roll i svensk politik kommer inga djupgående förändringar av det borgerliga samhället att kunna ske. Det är därför av stor vikt att de som vill verka för ett socialistiskt samhälle, lär sig att rätt förstå rörelsen och bedöma dess förhållande till bourgeoisin, arbetarklassen och statsapparaten.

I detta sammanhang måste vi tyvärr konstatera att frågans vikt inte står i någon rimlig proportion till insikten i den. De flesta organisationer som åberopar sig på marxismen eller t.o.m. marxismen-leninismen har en ensidig, ideologisk syn på socialdemokratin och drar därmed felaktiga slutsatser om taktiken gentemot dess apparater. För att i grova drag ringa in socialdemokratin, dess karaktär och utveckling, kan det vara lämpligt att utgå från vissa felaktiga eller ensidiga uppfattningar. Vi börjar således med att klargöra vad socialdemokratin *inte* är.

Socialdemokratin är inte socialfascistisk

KFMLr, de s.k. errarna, den i Göteborg förankrade utbrytargruppen ur KFML har inte gjort sig känd som någon imponerande mästare i nyanserade och allsidiga marxistiska analyser. Det omdömet håller även i fråga om deras syn på socialdemokratin. Inför anblicken av Rörelsen med dess massiva apparater måste dessa klasshatsfrossare ha känt ett behov av att drämma till med något riktigt magstarkt. Och om detta magstarka har hävdats av kommunisterna under tidigare epoker, så mycket bättre! I grund och botten – socialdemokraterna är ena verkliga fähundarna, de är rena fascisterna, ja, hur var det nu man sa i början på trettioalet? Socialfascister sa man. Gott. Socialdemokratin i Sverige idag – naturligtvis är de socialfascister! Och de som inte håller med om denna karaktäristik, ja de är väl i bästa fall socialdemokrater!

KFMLr rapar sin vana trogen upp Kominterns Tredje-Periodideologi och försöker tillämpa den på svenska förhållanden. Denna ideologi fick fruktansvärda konsekvenser bl.a. i Tyskland, genom att den verksamt bidrog till att trubba av arbetarklassens medvetande. Genom att socialdemokratin likställdes med fascismen, öppnades vägen för en kapitulationslinje och en kriminellt naiv syn på vad den tyska nazismens makttillträde skulle innebära för den tyska arbetarklassen och samtliga dess organisationer. Att denna ideologi upprepas i Sverige idag, fyra decennier senare, är egentligen en stor skandal och en skymf mot det marxistiska tänkandet.

Till grund för errarnas argumentation ligger den i och för sig riktiga iakttagelsen att den svenska kapitalismen utrustat sig med en intervenerande statsapparat och att socialdemokratins apparater i många stycken är sammanvuxna med denna. Det faktum att det svenska samhället har många "korporativa" drag skulle vara tillräckligt för att göra dess statsbärande parti till fascistiskt? Nu förhåller det emellertid så att samtliga västeuropeiska kapitalistiska samhällen enligt denna definition av fascismen skulle vara fascistiska. Samtliga har nämligen en rad klart korporativa kännetecken. Ett annat argument är att socialdemokratin inte drar sig

för att utnyttja statsapparaten våldsapparat mot arbetare i kamp och att socialdemokratiska ministärer i olika länder (Frankrike, England osv) varit med om att skicka trupper mot arbetare och bönder i koloniala och halvkoloniala länder. Att repression av detta slag skulle vara något som enbart utmärker fascismen – och alltså inte den parlamentariska demokratin, bonapartismen eller militärdiktaturen – det förvånar en smula, med tanke på errarnas annars inte särskilt höga tankar om den borgerliga demokratin.

Korporativism och repression – visst finns dessa drag i fascismen. Men det kan långt ifrån sägas vara en tillräcklig beskrivning av denna säregna form av borgerligt klassherravälde. Här ska bara nämnas två andra karaktäristika som måste till för att begreppet fascism inte helt ska förfläckas och mista sin vetenskapliga och politiska effektivitet.

För det första är fascismen en politisk rörelse med social bas i en småbourgeois och bland mellanskikt, som under villkor av en djupgående kris löpt amok under trycket från de båda huvudklasserna. Den formar på denna sociala bas en militant utoparlamentarisk rörelse med udden riktad dels mot arbetarklassen och fackföreningarna, dels mot storkapitalet. Sådana rörelser finns idag i Västeuropa t.ex. i form av det italienska MSI, det tyska NPD och franska Ordre Nouveau. Men passar verkligen SAP in i denna bild?

För det andra innebär fascismens makttillträde en ytterst radikal omkastning av styrkeförhållandena mellan arbetarklassen och borgarklassen till de förras nackdel. Fackliga och politiska arbetarorganisationer krossas totalt och arbetarklassen upplöses som organiserad klass. Mellanskikten har fyllt sin politiska funktion som uppbackare och lämnar nu scenen. Ett helt nytt förhållande mellan mervärde och variabelt kapital kan upprättas. Politiskt, militärt är arbetarklassen besejrad för lång tid framåt. Det behöver inte sägas att varje organisation av typ KFMLr omedelbart skulle upplösas och dess medlemmar arresteras och fängslas. För att ett fascistiskt makttillträde skall kunna lyckas krävs en tidigare försvagning av arbetarklassens sammanhållning och kampberedskap. Är det denna verklighet som präglar Sverige av idag? Men är det kanske frågan om en ny, speciell form av fascismen? Ett sådant resonemang måste resolut avvisas. Härigenom riskeras nämligen en urholkning av den konkreta analysen. Mycket allmänna förklaringar läggs till grund för en rad klart skiljaktiga samhällsfenomen. Fascismen är en reell fara i den imperialistiska världen idag. Även om den just nu inte ens befinner sig i närheten av ett makttillträde. Vi måste se upp men emotionellt frasmakeri av errarnas slag. Fascismen – och socialdemokratin – är alltför allvarliga ting för att överlämnas till KFMLr.

Socialdemokratin är inte "monopolkapitalets agenter"

KFML har aldrig gått ut med den smått paranoida ideologin om socialdemokratin = socialfascismen. Denna organisation brukar nöja sig med att hävda att socialdemokratin är direkta agenter åt monopolkapitalet. Denna syn är mekanisk. Visserligen för socialdemokratin i många fall en politik som gagnar just monopol kapitalet, men den är för den skull inget omedelbart instrument för dess intressen. Med KFMLs synsätt blockeras en förståelse för socialdemokratins speciella relation till arbetarklassen och staten. Via fackföreningsrörelsen har socialdemokratin nämligen sin sociala bas i arbetarklassen, vilket inte undgår att påverka dess politik. Dessutom står socialdemokratin bl.a. via sitt regeringsinnehav i ett ytterst intimt förhållande till statsapparaten, med vilken dess apparater är sammanflätade. Denna stat är inte ett direkt instrument för monopolkapitalet, utan har till uppgift att försöka hålla samman hela samhällsformationen inom ramen för den kapitalistiska varuproduktionen och det borgerliga klassherraväldet. I denna funktion besitter den en relativ självständighet gentemot de härskande klasserna och de hegemoniska fraktionerna inom dessa. Det yttrar sig däri, att staten och dess regerande parti stundtals kan gå emot t.ex monopolkapitalets kortsiktiga intressen, för att trygga en sammanhållning i samhället som helhet.

Socialdemokratin är inte rätt och slätt en reformistisk arbetarrörelse

Denna syn som ligger till grund för VPKs faktiska hållning gentemot socialdemokratin, överdriver dess beroende av arbetarklassen och dess självständighet gentemot den kapitalistiska staten och borgarklassen. Den förstår inte att socialdemokratin politiskt och ideologiskt blivit alltigenom borgerlig, och att delar av dess apparater integrerats i statsapparaten. Det betyder inte att socialdemokratin inte varit en i verklig mening reformistisk arbetarrörelse under ett tidigare stadium. Vi skall strax komma till detta. Genom att underbetona det ”borgerliga” elementet i socialdemokratins politik och ideologi hamnar man ofelbart i en defensiv, svanspolitisk position gentemot den. Med detta vill vi också avgränsa oss gentemot dem som till äventyrs kan tänkas mena att socialdemokratin är en socialistisk rörelse, en syn som dock idag tycks vara förbehållen vissa marginell, drömska skikt i de egna leden...

vad den är...

För oss är det av fundamental vikt, när det gäller socialdemokratins karaktär, att förstå dess dubbla roll – att Rörelsen inom ramen för det kapitalistiska produktionssättet har att tillfredsställa två poler, både bourgeoisie och arbetarklass. Dess överordnade uppgift har blivit att på statlig nivå verka för det kapitalistiska samhällets fortbestånd och ”utveckling”. Inom ramen för denna överordnade uppgift måste den dock i någon form av ”kompromiss” försöka tillfredsställa båda parter. Och därmed är också socialdemokratins historiska begränsning given. Genom denna dubbelroll kan den endast fungera enligt ritningarna under villkor av ekonomisk expansion. Så fort tillväxttakten avtar, så fort motsättningen mellan arbete och kapital skärps, kläms socialdemokratin mellan sina båda existensbetingelser och får allt svårare att upprätthålla sin speciella ”image”.

Men lät oss nu betrakta socialdemokratins utveckling under dess olika perioder. Det som faller i ögonen, när man försöker göra en periodisering av socialdemokratin, är dess avhängighet av själva det kapitalistiska samhällets periodisering. I fortsättningen bör vi alltså ha klart för oss, att de vändpunkter som socialdemokratin genomgår i allt väsentligt bestäms av kapitalismens egna vändpunkter, att det alltså inte är socialdemokratin som fått kapitalismen att genomgå olika stadier i sin utveckling, utan, tvärtom. Inom ramen för denna kapitalistiska utveckling har sedan socialdemokratin spelat en relativt självständig roll.

Socialdemokratin 1889 – 1920 – en sann reformism

En första socialdemokratisk period sträcker sig från partiets bildande 1889 till ca 1920. Det är långt ifrån en revolutionär period. Socialdemokratin var en del av den II:a Internationalen, fr.a. influerad av den tyska, starkt byråkratiserade, socialdemokratin. I själva verket var socialdemokratins kamp under den denna period inriktad på två saker, dels en kamp för allmän och lika rösträtt och dels en kamp för åtta timmars arbetsdag. Dessa båda krav uppfylldes genom lagstiftning i december 1918 resp. september 1919. Därmed kan en första period i den socialdemokratiska utvecklingen sägas vara avslutad, en period som karaktäriseras av en relativt hög grad av självständighet gentemot den kapitalistiska staten. Parti och fack stod i hög grad utanför det rent parlamentariska statslivet och initierade en rad utomparlamentariska aktioner, även om vissa ärkerreformister inom LO och parti redan från början var avogt inställda till den direkta aktionens taktik. Periodens ram ges av en expanderande kapitalism under de första decennierna och ett världskrig som slutgiltigt kom att bekräfta den II:a Internationals bankrutt som revolutionär, omdanande faktor.

Socialdemokratin på tjugotalet – en övergångsperiod

En andra period inleds i och med tjugotalet, då socialdemokratin före 1926 vid flera tillfällen ingår i regeringskoalitioner eller bildar minoritetsregering. Vad som utmärker

socialdemokratin under denna period, som sträcker sin fram till ”maktövertagandet” 1935, är en allmän oförmåga och osäkerhet om hur regeringsansvaret skall användas. Kapitalismen monopoliseras alltmer, de ständiga strukturrationaliseringarna ger upphov till en permanent arbetslöshet, men staten har en i grunden icke-interventionistisk, ”liberal” karaktär. Socialdemokratin faller undan för den statliga Arbetslöshetskommissionens s.k. nödhjälpsystem, vilket gick ut på att arbetslösa endast kunde beredas nödhjälpsarbete mot ytterst låg, icke marknadsmässig, betalning. En tilltagande motsättning mellan ekonomins fortskridande koncentraion och centralisering å ena sidan och statens fortsatta ”liberala” karaktär sätter sin prägel på denna ”övergångsperiod” i kapitalismens utveckling. För socialdemokratin blir perioden också en övergångsperiod, en övergång mellan den tidigare framgångsrika, reformistiska kampen för åttatimmarsdagen och den politiska demokratin och det kommande politiska genombrottet. Perioden innebär en ökad integration i det parlamentariska livet, socialdemokratin sitter ju vid flera tillfällen i regeringsställning. Och det är också under denna period som den s.k. Saltsjöbadsandan grundläggs genom kollektivavtalslagen av år 1928, som samma år, under starkt motstånd, godkändes av LO:s landssekreteriat. Det är denna lag, vilken alltså går tillbaka ända till 1928, som förbjuder strejker under gällande avtal och som för lagens efterlevnad inrättat en arbetsdomstol.

Socialdemokratin 1933-1968 – en glansperiod

Den tredje socialdemokratiska perioden sträcker sig från 1933 till 1968. Det är socialdemokratin glansperiod, den period som format den ”moderna” socialdemokratin.

Perioden inleds med socialdemokratin s.k. krisprogram, dvs en ekonomisk politik av expansivt slag med bl.a. underbalansering av budgeten, beredskapsarbeten betalda med avtalsenliga löner och arbetslöshetsförsäkring som ingredienser för att råda bot på effekterna i Sverige av den katastrofala internationella ekonomiska och politiska krisen. Den genomfördes under starkt motstånd från samtliga borgerliga partier utom bondeförbundet, med vilket en kompromiss – den s.k. kohandeln – ingicks.

Genomförandet av denna krispolitik markerar en historisk vändpunkt i svensk kapitalism. Härmed inleddes ett nytt utvecklingsstadium av kapitalismen, ett stadium vi kan kalla statsmonopolkapitalistiskt, vilket kom att befastas och fördjupas först under efterkrigstidens ”välfärdspolitik”.

Innan vi går vidare och betraktar den specifikt svenska formeln för den nya kapitalistiska utvecklingen, måste det understrykas att statsmonopolkapitalismen efter andra världskriget blev en allmän företeelse i den högt utvecklade kapitalistiska världen. Bourgeoisin hade lärt av erfarenheterna från trettio-talskrisen, fascismen och andra världskriget, att en kapitalism med en så hög teknisk nivå och koncentrationsgrad som t.ex. den västeuropeiska omöjligt kunde reproduceras utan omfattande statsingripanden i ekonomin, arbetsmarknaden och den fackliga politiken. Och det var långt ifrån alltid som det blev socialdemokratin förunnat att, som i Sverige, vara pionjär för den nya formen av kapitalism.

Men i Sverige klaffade det alltså för SAP, LO och det övriga maskineriet. Vad utmärkte den svenska formeln och vad möjliggjorde den?

Först och främst måste vi komma ihåg att det var det industriella, materiella tillväxandet som i sista hand utgjorde grunden för systemets stabilisering. Men produktionen av detta gynnades naturligtvis i hög grad av den svenska socialdemokratiska politiken. Vissa speciellt svenska företeelser gynnade i sin tur socialdemokratin genombrott: Det faktum att Sverige stod utanför kriget: att Sverige som ett litet land gentemot de uppsplitande händelserna på kontinenten kunde bevara något av en särskild ”idyllisk” identitet, skickligt fångad i Per-Albins paroll om ”folkhemmet” ; att den svenska arbetarklassen var mindre fackligt,

nationellt, språkligt och kulturellt splittrad än på andra håll. Den totala frånvaron av revolutionärt marxistisk tradition och SKP:s kombination av inskränkt provinsialism och underdånighet under Komintern spelade också socialdemokraterna i händerna och gjorde det möjligt för dem att få ett fast grepp om den svenska arbetarklassen via LO.

Mot bakgrund av dessa gynnsamma betingelser lyckades nu socialdemokraterna skapa en framsynt formel både för bourgeosi och proletariat. Dels kunde kapitalismens konjunkturcykler dämpas genom en ”aktiv” konjunkturpolitik. Dels skapades

förutsättningar för en snabb koncentration och centralisering av kapital genom olika typer av stöd åt de mest ”livskraftiga” företagen och genom den s.k. solidariska lönepolitiken, som bl.a. syftade till att påskynda ”strukturrationaliseringen” inom näringslivet och påtagligt gynnade de största företagen. Dels stabiliserades arbetsmarknaden genom en omfattande lagstiftning, som materialiserades i det s.k. Saltsjöbadsavtalet som slöts 1938. Och dels tillfredsställdes åtminstone delar av arbetarklassens kortsiktiga intressen genom en omfattande utbyggnad av socialpolitiken, vars främsta symbol blev ATP-reformen, som avgjordes i maj 1959 efter en stor politisk strid, innefattande folkomröstning och dramatiska politiska ”avhopp”. Social- och arbetsmarknadspolitiken kom under några decennier efter andra världskriget att stabilisera sysselsättningen på en väsentligt mycket högre nivå än under 20- och 30-talen.

Monopolvänlig näringspolitik, antifacklig lagstiftning och höggradig centralisering av avtalsrörelserna, full sysselsättning och utbyggd socialpolitik – detta är huvudingredienserna i den ”välfärdspolitik” som i själva verket betydde en allians mellan monopolkapital och socialdemokrati på villkor av ett tillräckligt tillfredsställande av vissa elementära trygghetskrav från arbetarklassen.

Socialdemokratin genomdrev denna nya politik under starkt motstånd från de borgerliga politiska partierna, vilka var förankrade i en mer ”liberal” syn på statens roll i ekonomin. ”Välfärdspolitik” krävde en ”välfärdsstat”, en stat som expanderade snabbt. För det första krävdes framför allt en sak: pengar, och det skapades en hel del av den varan under den exempellösa efterkrigsexpansionen, där svensk kapitalism höll sig väl framme internationellt.

Perioden medförde djupgående förändringar för socialdemokratin i flera avseenden. För det första innebar den att de socialdemokratiska apparaterna på allvar ”växte samman” med den kapitalistiska statsapparaten. SAP- och LO-apparaterna kom att tillsammans med ”näringslivets” representanter, representeras i rader av organ som skulle bereda och initiera den nya näringspolitiken, arbetsmarknadspolitiken, utbildningspolitiken etc. etc.

För det andra innebar perioden programmatiskt och ideologiskt en fortsatt avgränsning gentemot varje form av marxism: arbetarklassen ersätts med ”människorna”, staten med ”samhället” och kapitalet med ”näringslivet”. Samtidigt med denna avgränsning mot marxismen ”förnyas” socialdemokratins ideologi med en god portion teknokratism. ”Utvecklingen”, ”ett samhälle i teknisk omdaning”, ”snabb tillväxt” – de teknokratiska, kvantitativa orden bubblar i strid ström upp ur apparatfolkets käftar. På denna teknokratism läggs ett mått liberalism (de statliga företagen skall befördra en sund ekonomisk utveckling genom att konkurrera med de privata osv) och ett mått socialistisk utopism. Komplementet till detta ideologiska hopkok är naturligtvis en utpräglad, trögflytande pragmatism!

För det tredje innebar perioden socialt ett fjärmande från arbetarklassen, framför allt vad gäller SAP, som i allt högre grad omvandlas till en speciell sorts borgerligt folkparti. Den sociala arbetarbasen kvarstår dock för socialdemokratin som helhet genom fackföreningsrörelsens fortsatta framgångsrika organisering av stora delar av den svenska arbetarklassen under socialdemokratisk politisk ledning.

Socialdemokratin efter 1968 – en koloss på lerböter.

På samma sätt som efterkrigsboomen låg till grund för socialdemokratins glansperiod, på samma sätt är det de tilltagande svårigheterna i de kapitalistiska ekonomierna, den skärpta konkurrensen, den nya arbetslösheten – kort sagt den nya kapitalistiska krisen, som ligger till grund för en ny period som just har inletts för socialdemokratin. Vi analyserar på annan plats i detta nummer de minskade ekonomiska marginalerna inom vilka socialdemokraterna har att manövrera. Här skall bara sägas att alla tecken tyder på att en ny period inletts i den kapitalistiska utvecklingen, en period av betydligt långsammare tillväxttakt. Senare delen av 60-talet markerar slutet på efterkrigsexpansionen. Det tycks bli allt svårare att fortsätta en ”naturlig” kapitalackumulation under nuvarande konkurrensvillkor på världsmarknaden, dvs. med den givna reallöne- och produktivitetsnivån och tillgången till råmaterial och marknader.

Till de mera ”traditionella” svårigheterna med kapitalackumulationen har emellertid fogats nya krisfenomen. Just de faktorer som mest verksamt bidragit till den just avslutade expansionen, tycks nu slå över i sin motsats och förvandlas till lika många krisfaktorer: den expanderande tekniken ger under kapitalistiska produktionsförhållanden upphov till en ekologisk kris och hotar själva den biologiska mänskliga mekanismen. Staten – den offentliga sektorn – som tidigare stabiliserade kapitalismen blir nu ett allt större problem i alla imperialistiska stater. Utgifterna ökar, skattetrycket ligger nära det olidliga. De ideologiska delarna av statsapparaten (utbildningssektorerna) är en oroshärd och de statliga kommunikationerna, trafikpolitiken, befinner sig i stora svårigheter. Samtidigt ökar ännu snabbare än kostnaderna de samhälleliga behoven av samhälleliga insatser för att tillfredsställa en rad starkt upplevda sociala behov. En tredje ny krisfaktor, som intimt sammanhänger med de just nämnda, är den regionala krisen. Glesbygder avfolkas. Storstäder växer till omänskliga alienerande kolosser med enorma sociala problem och kostnader.

I hur hög grad socialdemokratin var beroende av en expanderande kapitalism för att lyckas med vissa målsättningar (full sysselsättning, vidgad reformverksamhet) visas av att Rörelsen varit helt oförmögen att med en samlad politik motverka de strukturella krisfenomenen. Arbetslösheten är plötsligt uppe i siffror som kan jämföras med 30-talets. Miljöförstöring, regional snedvridning, hets och stress i arbetslivet, utbildningskris och trafikproblem – inför de massiva svårigheterna står socialdemokratin som handfallen. Borta är de stora visionerna – folkhemmet, planhushållningen – och kvar är endast en medioker borgerlig politik. Socialdemokratin har sedan 1968 års stora segerval, som mer än något annat var en sista desperat ansträngning för att hålla ställningarna i en ”föränderlig värld”, haft allt svårare att profilera sig mot de borgerliga partierna. Något som är ytterst allvarligt för en Rörelse som socialdemokratin. Hur försöker man då, mer konkret agera under de nya betingelserna?

På det ekonomiskt-politiska området är det en sak som står i förgrunden: att till varje pris, även en omfattande arbetslöshet m.a.o., trygga den svenska exportindustrins kapitalackumulation. Statsbudgeten var ett uttryck för detta, förslagen om att sänka bolagsskatten från 40% till 30% är ett led i samma politik, förslagen om att utnyttja AP-fondernas enorma kapital som ”riskvilligt kapital” och teckna aktier är ett tredje exempel på denna socialdemokratiska näringspolitik under 1970-talet. När Gunnar Sträng öppet försvarar den enorma maktkoncentration som samgåendet mellan Skandinaviska Banken och Enskilda Banken innebär är det bara ytterligare ett exempel på en näringspolitik som nu blir alltmer snävt inriktad på att understödja det svenska monopolkapitalet.

När det gäller frågan om de ökade kostnaderna för den offentliga sektorn, vilken enbart döljer att marknadspriserna inte är en vettig mätare på sociala behov, är dagens slagord: räntabilisering, rationalisering! Det innebär ökade spärrar och ökad snedvridning inom utbildningen, nedläggning av järnvägslinjer och press på de statsanställdas löner. Det kan,

enligt vad som aviseras av statsministern i en famös DN-intervju, komma att innebära avgiftsfinansiering för offentliga tjänster. (Ingen anledning till oro, barnfamiljer, låginkomstgrupper kan vänta kompensation i form av höjda barnbidrag!) Det innebär att vårdbehövande får allt sämre vård trots att de behöver alltmer osv osv.

Generationsväxlingen

Ytterligare svårigheter för socialdemokraterna är en generationsväxling inom partiet, som innebär att allt färre ”tunga” från genombrottsåren eller glansperioden av typ Torsten Nilsson, Sträng, Rune Johansson och Erlander blir kvar. Istället är det byråkrater och teknokrater av typ Palme, Feldt, Bo Ringholm osv., som tar vid. Också på det sociala fältet står socialdemokraterna inom nya problem. Den gamla arbetarstammen, som är stabilt formad av den socialdemokratiska ideologin, är i avtagande. Den nya generationen arbetare är inte alls lika uppknuten till socialdemokratien, om den alls är det, och dessutom innebär den mycket höga procenten invandrare vid vissa storindustrier som Volvo SKF, LM osv., ytterligare en bräsch i den socialdemokratiska integrationskedjan. Förutom problemen med arbetarbasen, kännetecknas det politiska läget av att en rad nya ”mellanskikt” dras in i en radikalisering. Det rör sig om utbildningssektorernas folk, tekniker och statsanställda som i många fall inte är uppvuxna med någon stark facklig-socialdemokratisk tradition. Många av dessa skikt (studenter, skolelever) är dessutom mycket politiskt lättörliga och känsliga för revolutionärernas propaganda.

Visionen som sprängdes

Rörelsen får med andra ord allt svårare att integrera en social bas i sin ideologiska vision av världen. Till det bidrar två ytterligare faktorer. Dels den enorma byråkratiseringen av de socialdemokratiska apparaterna. I en tid av decentralistiska, antibyråkratiska strömningar bland breda befolkningsskikt, kommer pampen, ombudsmannen, den typiske socialdemokratiska funktionären i skottgluggen. Dels svår socialdemokratins teknologiska ideologi mot den allt bredare, brokiga miljörörelsen. Det går inte längre att låta den ouppnåeliga hr Utveckling bortförklara den fundamentala motsättningen mellan det privata vinstintresset och de samhällseliga behoven!

Om den socialdemokratiska glansperioden byggde på en framsynt strategi för det nya stadiets kapitalism, samtidigt som expansionen lämnade ett utrymme för att tillfredsställa vissa samhällseliga behov, så bygger den kommande socialdemokratiska ”krisperioden” på avsaknad av bådadera. Trots att regering och LO försöker att kortsiktigt bidra till kapitalackumuleringen är bourgeoisins förtroende för socialdemokratien inte vad det varit. Till detta har socialdemokratins vilna agerande i EEC-frågan verksamt bidragit. Samtidigt visar den snabba ökningen av de vilda strejkerna, framväxten av en revolutionär vänster och ett ökat missnöje bland förut tryggt ”opolitiska” skikt att socialdemokratien saknar strategi för ”basen”. Den nya situationen för socialdemokratien speglas också i röstsiffror från valet 1970 och en rad prognoser som ger ett entydigt utslag i för Rörelsen negativ riktning.

Men socialdemokraterna ger sig inte utan vidare. De söker med ljus och lykta efter frågor som kan profilera dem mot bourgeoisin och integrera en social bas. De är på jakt efter nya ATP-dramer. Det är inte lätt att finna lämpliga objekt för en borgerlig arbetarrörelse. Dock synes man ha stannat för två frågor: företagsdemokratien och arbetsmiljön. Dessa lanseras stundtals som ”sjuttioalets frågor”. ”Näringspolitiskt är uppenbarligen den socialdemokratiska toppbyråkratin alltför uppbunden till stödverksamhet åt kapitalet för att vilja göra alltför mycket politik av denna fråga.

Vad gäller hela komplexet företagsdemokrati kan det tänkas få vissa tillfälliga och begränsade integrationseffekter. Dock är det den svenska socialdemokratien långt ifrån pionjär på området.

Många andra länder i Västeuropa – med eller utan socialdemokratisk regering – har hunnit längre på detta område, utan att det kunnat hejda arbetarradikaliseringen. Arbetarna vill helt enkelt inte ha en ”känsla” av medinflytande. De vill ha verkligt inflytande. Och ett sådant skulle omedelbart komma i konfrontation med vissa profitintressen.

I fråga om miljökomplexet krävs det insatser av en storleksordning och karaktär att den socialdemokratiska politiken på området blott framstår som en nål i en höstack. I många fall är ”de borgerliga” mer radikala än socialdemokraterna. Det kommer att visa sig omöjligt att vända utvecklingen på miljöområdet utan resolut antikapitalistiska ingrepp. Och man kan knappast tänka sig en Rörelse som är sämre rustad för detta ändamål än socialdemokratin.

vart går den?

Vilka effekter kan nu de ökade svårigheterna få på socialdemokratin? Ja, för det första är det på sin plats att här varna för en tro på snabba omvälvningar och radikala styrkeförskjutningar. Socialdemokratin är fast rotad i det svenska samhället, den har en rad kraftfulla apparater och en personsammansättning som åtminstone än så länge överglänsar de borgerliga partiernas. Något snabbt sammanbrott är inte att vänta, snarare kommer det att bli en utdragen process av spänningar och slitningar.

Ökad polarisering

Vi kan för det första vänta en viss polarisering inom partiet. Vi vet att det finns vissa skikt inom SSU, bland studenterna och inom vissa fackliga grupper som önskar en betydligt radikalare politik. De utgör en långt ifrån enhetlig vänsterflygel inom socialdemokratin. Att denna flygel skulle kunna vinna något större inflytande i partiet förefaller dock föga troligt. Dels tyder alla internationella exempel på motsatsen (se t.ex. om vänsterflygeln inom det engelska labourpartiet i *The Red Mole* nr 36), dels öppnar sig de ”socialistiska reformisterna” för angrepp för utopism och blåögdhet, då de föreslår radikala och även anti-kapitalistiska reformer utan att på något sätt dra de politiska konsekvenserna härav. Det blir alltmer tydligt att en konsekvent socialism måste bryta med den kapitalistiska – och reformistiska – legaliteten och ställa ett revolutionärt alternativ gentemot det existerande.

Vad som är intressantare ifråga om motsättningarna inom socialdemokratin är då motsättningarna mellan parti och fack och framför allt motsättningen mellan olika nivåer inom den fackliga rörelsen. Under det att SAP alltmer blir en ”folkpartistisk” valmaskin och alltmer fjärrar sig från arbetarklassen, finns en annan beröring mellan den fackliga apparaten på mellan- och lokalnivå och arbetarmassorna.

Under trycket av den ökade militansen underifrån kan vi vänta oss sprickor mellan arbetarna och apparaten på olika nivåer. Ett exempel är det nyligen startade Hamnarbetarförbundet, som är effekten av en motsättning mellan en militant del av arbetarklassen och fackföreningsbyråkratin.

Radikaliseringen, socialdemokratin och revolutionärerna

Vi måste, vi upprepar det, komma ihåg att socialdemokratin inte är en fascistisk kraft eller ett direkt instrument för monopolkapitalet. Den har fortfarande ett speciellt förhållande till arbetarklassen, även om dess politik och ideologi är alltigenom borgerliga.

Det innebär att socialdemokratin, hur byråkratiserad och konservativ den än kan tyckas, kan komma att påverkas av en stark radikaliserings inom arbetarklassen, och med till formen radikala metoder (t.ex. strejker) försöka kanalisera rörelsen i kontrollerbara fåror.

Sjuttioalet öppnar enorma möjligheter för revolutionärerna att nå ut till allt bredare skikt av arbetare, studenter och även andra "mellanskikt" med en socialistisk politik. Det står helt klart att socialdemokratins apparater i detta sammanhang måste betraktas som det centrala hindret på vägen. Men socialdemokratien är som sådan aldrig huvudfienden. Revolutionärerna har till uppgift att besegra den nuvarande härskande klassen – borgarklassen – och hjälpa arbetarklassen att ta den politiska makten. För att det skall lyckas måste emellertid socialdemokratins dominerande inflytande över klassen brytas. Detta är en vital uppgift för alla revolutionärer!

OM